

Бондар Т. І.,

доцент, кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Київського університету ім. Бориса Грінченка
(Київ, Україна), E-mail: polones_@mail.ru

СОФІСТИКА В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ

***Анотація.** Прийнята сьогодні модель принципово відкритого суспільства сприяє значному збільшенню обсягу інформаційних потоків. Міждержавні, ідеологічні, політичні конфлікти протікають в інформаційному полі як боротьба за вплив на масову свідомість. При цьому використовуються різноманітні маніпулятивні методики, зокрема софістика. Мета статті – розкрити основні софістичні прийоми та специфіку використання їх в інформаційних війнах задля вироблення конкретних засобів протидії. Одним з основних напрямків захисту проти таких маніпуляцій є вдосконалення культури мислення широких верств населення.*

***Ключові слова:** інформаційна війна, маніпуляція, софістика, софізм, інтелектуальні технології, переконання, поняття, мова, номінація, метафора.*

В наш час міждержавні та міжнаціональні конфлікти все частіше протікають в інформаційному полі. Цьому сприяє виникнення єдиного світового інформаційного простору, що дозволило перетворити його в поле протиборства міжнародних суб'єктів, процес глобалізації інформаційних потоків, повсюдної інформатизації та широка участь громадськості у сфері масової комунікації. Використовуючи свою інформаційну перевагу, ті чи інші держави, суспільні класи, політичні партії здійснюють інформаційне протиборство з менш сильними суперниками. В результаті відбувається цілеспрямований і методичний вплив на свідомість мас шляхом різної інформації.

Суттєва залежність сучасної цивілізації від інформаційної складової зробила її багатого вразливішою. «Швидкодія і широке поширення інформаційних мереж багаторазово збільшили потужність саме інформаційної зброї. Додатково впливає на ситуацію і прийнята сьогодні модель суспільства як принципово відкритого, що передбачає багатого більший обсяг інформаційних потоків, ніж в разі закритого суспільства» [6, с. 28].

Інформаційний вплив як такий існував завжди. У давні часи в якості перших інформаційних атак використовувалися, наприклад, міфи. Так, війська Чингісхана йшли слідом за розповідями про їх неймовірну жорстокість, що значною мірою підривало дух супротивників [11]. Український гетьман Б. Хмельницький, не знаючи терміну «психологічна війна», пречудово усвідомлював принципи її застосування. У своїх універсалах він наполягав на необхідності створювати для ворога настрої приреченості, постійної напруги і непевності у власних силах, бо вважав, що коли ляхи «будуть мати щоденно перед очима ворогів, будуть бачити, як здобуваються і самим пострахом займаються міста, аж тоді ляхи зненавидять війну, вернуть волю козакам, аби мати спокій» [5, с. 26–27].

Інформаційна війна ініціюється з метою впливу на масову свідомість, і використовує розширений арсенал маніпулятивних методик, спрямованих на формування громадської думки в ключі, необхідному маніпуляторам. Для цього використовуються різні способи пропаганди та ідеологічної обробки громадян. Мета цієї війни – досягнення стійкого результату у формуванні громадської думки в заданому маніпуляторами ключі, закладання патернів поведінки – стійких механізмів, при впливі на які відбудеться запланована (очікувана) реакція – в підсвідомість. Далі такі установки формують відповідні патерни поведінки, які і впливають на свідомість народу, а значить впливають на думки і вчинки як окре-

мих індивідів, так і індивідів, об'єднаних в маси [6, с. 84].

Життєві стандарти, ідеї, ідеологічні постулати в інформаційному суспільстві пропагуються і поширюються за допомогою певних технологій, основним об'єктом впливу яких є масова свідомість. Інформаційні та психологічні війни звели до рангу інтелектуальних технологій гірші сторони софістичної аргументації [4, с. 95]. Інтелектуальне шахрайство, цілеспрямоване обдурювання, формування світоглядних орієнтирів відповідно до волі і бажання маніпуляторів не можуть не викликати занепокоєння і відповідної протидії останнім. Здійснювати ж таку неможливо без достатньо глибокого і всебічного вивчення суті цих інтелектуальних технологій.

Проблематика інформаційних воєн носить міждисциплінарний характер. Вона має управлінський, економічний, організаційно-технічний, психологічний, правовий, культурологічний та інші аспекти. Наукові знання про інформаційні війни та супутні їм процеси є комплексом результатів досліджень політологів, істориків, соціологів, філософів, психологів, правознавців, теоретиків засобів масової інформації та відносин. Проблемою інформаційних воєн у політиці займалися українські дослідники Г. Почепцов, Г. Карпенко, В. Ліпкан, В. Остроухов, Я. Корочод та інші. Зокрема, В. Карпенко аналізує інформаційний простір України, О. Саприкін, П. Шевчук, І. Костюк, О. Цуканова розкривають сутність процесів інформаційного впливу на суспільство. Багато уваги проблемам дослідження маніпуляцій свідомістю мас приділяє в своїх працях відомий політолог С. Карамурза. Про софістику у контексті неklasичної філософії ХХ ст. починають говорити як про гуманітарний рух, цілком звернений до сфери людського світу і проблем мови. З найбільш відомих дослідників, що займаються питаннями софістики, можна назвати Д. Кефорд, М. Унтерстейн, П. Адо, Б. Кассен, В. Татаркевич. Вони вбачають заслугу софістики в тому, що вона вперше в найбільш категоричній формі поставила філософію перед проблемою мовних ефектів, піднявши тим самим цілий комплекс питань співвідношення мови і дійсності. Особлива увага приділяється вивченню педагогічних стратегій софістів і їх риторичної діяльності.

У вивченні проблем, піднятих софістикою, таких як контекстуальна аргументація, риторичні ефекти, феномен переконання, психологічні прийоми аргументації незаперечний внесок зробили К. І. Бахтіяров, І. А. Герасимова, А.А.Івін, Г. І. Рузавин, Г. В. Соріна, В. М. Брюшинкін, Л. А. Котельникова. Однак в сучасних умовах подальшої глобалізації інформаційних процесів, бурливого розвитку маніпуляційних технологій, актуалізується необхідність їх дослідження та розробка засобів протидії. Перш за все це стосується софістики у всьому багатоманітні її проявів.

Мета статті – розкрити основні софістичні прийоми та специфіку використання їх в інформаційних війнах задля вироблення конкретних засобів протидії технологіям, спрямованим на маніпуляцію суспільною думкою, переконаннями, настроями, а отже, і діями мас. впливу

Оксфордський словник англійської мови трактує маніпуляцію як «акт на людей або управління ними зі спритністю, особливо із зневажливим підтекстом, як приховане управління або обробку». Таким чином, термін «маніпуляція» є метафора і вживається в переносному сенсі: спритність рук у поводженні з речами. Виданий в 1969 р в Нью-Йорку «Сучасний словник соціології» визначає маніпуляцію як «вид застосування влади, при якому той, хто володіє нею, впливає на поведінку інших, не розкриваючи характер поведінки, якої він від них очікує» [Цит.по 7, с. 28].

Інформаційна війна спрямована на досягнення національних, політичних, державницьких чи інших цілей за допомогою інформації. В своїй основі вона стосується ідей і епістемології, оскільки займається областю того, як люди думають і як приймають рішення. Тому зрозуміло, що основним об'єктом впливу

в інформаційній війні стає людський розум, особливо розум тих, хто приймає ключові рішення. Маніпулювання громадською думкою є специфічною формою духовного впливу, що виражається у формі прихованого панування над свідомістю тих чи інших груп населення, що здійснюється без застосування фізичного насильства.

У розроблюваних на Заході концепціях інформаційної війни значна увага приділяється поширенню по інформаційних каналах противника або в світовому інформаційному просторі дезінформації або тенденційної інформації для впливу на оцінки, наміри і орієнтацію населення і осіб, що приймають рішення, з метою формування громадської думки, вигідної для впливаючої сторони..

Розвиток засобів і технологій інформаційної війни робить все більш актуальною розробку засобів протидії маніпуляційним технологіям, а також розвиток методів управління і захисту інформаційного простору, заснованих на демократичних нормах свободи слова.

По суті, ідеологічна обробка населення базується на підміні помилковими, спотвореними образами справжньої дійсності. В софістиці були розроблені, застосовувалися, а також надалі розробляються і застосовуються різноманітні прийоми маніпулювання свідомістю, прийоми, які можна назвати інтелектуальним шахрайством, як от: гра на багатозначності, оперування неточними визначеннями і метафорами, навмисне порушення логічних правил, законів мислення, парадокси, гіпостазування та ін. В межах однієї статті розглянути всі їх неможливо. Тому ми зупинимось лише на окремих із них, що, на наш погляд, використовуються в інформаційних війнах найчастіше.

Ще за умов розвитку давньогрецької демократії закономірно відбувається усвідомлення мови як механізму завоювання і утримання влади. Протагор, що заговорив про слово як про «великого володаря», піднімає одну з найбільш актуальних на сьогоднішній день проблем – проблему мови і влади. У софістичному дискурсі проявляється енкратична (владна) спрямованість мови, переконати – значить підкорити собі співрозмовника, мова стає засобом перемоги над партнером. Для логіків мистецтво переконання цікаве перш за все своїм раціональним ядром – доказом і аргументацією. Тому останнім часом і спостерігається підвищена увага до теорії аргументації як методології переконання.

Софістика доповнює логіку як самостійна мовна практика, що являє собою один з риторичних підходів до аргументації. Аргументація софістів звернена в першу чергу до глядача («епідейктичний вид красномовства»), а її мета – справили враження. Як наслідок, софістичний дискурс спирався і на логічно-послідовну аргументацію, і на дуже підступні тактичні прийоми. Софісти включають до практики переконання провокаційні міркування на довільно вибраних альтернативах, перериви в логіці, свідомо некоректно використовуються логічні і семантичні правила, що призводять до парадоксів і неоднозначності.

Софістика відзначається широким використанням пізнавальних прийомів, які виключаються з простору логіки. Багатозначність, неточність визначення, «туманна» і «темна» мова, безглузде (нонсенс), абсурд, доведені до надмірності художні тропи, метонімії, окказіональність, перебільшення, гіпостазування – всі ці прийоми в логіці розглядаються як помилки або «пастки мови», але займають важливе місце в софістиці [8].

Якщо для класичної логіки важливо усунути невизначеність, де це можливо, вдаючись до дотримання термінологічної конвенції, то для софістики важлива багатозначність і свобода у використанні слів. І ця особливість софістики широко використовується як засіб впливу на масову свідомість, оскільки широкі маси народу підпорядковуються насамперед силі усного слова. Маніпулятивні можливості мови експлуатуються в ідеологічній боротьбі і в політичній пропаганді. Гра на багатозначності – один із найпоширеніших софістичних прийомів.

Багатозначність містить в собі потенціальну можливість логічної помилки і порушує принцип тотожності. Арістотель у праці «Про софістичні спростування» докладно аналізує варіанти софістичної гри на багатозначності. Розглядаючи прийоми софістів, він переслідує цілком зрозумілу мету: структуруючи і детально аналізуючи промову противника, ти будеш до неї підготовлений і зможеш уникнути тих установок і ситуацій, в які тебе, використовуючи конкретну техніку, намагаються поставити [1, с. 571–572].

Мова як система являє собою один з можливих способів концептуалізації, усвідомлення і розуміння дійсності. «Власне мова» більш-менш явно відображає структуру суспільних і владних відносин в певному суспільстві і неминуче приймає деяку точку зору, тобто приймає чиюсь сторону. Поняття, виражене словом, може викликати почуття або емоції. Емотивний компонент видно більш менш виразно, якщо взяти два або більше слів, що відносяться до одного і того ж об'єкту, але активізують зовсім різні емоції. Створити позитивне чи негативне враження про ту чи іншу людину, країну, партію, предмет чи явище допомагають оціночні поняття, виражені відповідними словами. Проілюструвати це можна прикладами. Так, у сучасному суспільстві більшість людей працюють за наймом. Але як ми називаємо тих, на кого вони працюють? Мовний ярлик може багато що сказати про те, як ми сприймаємо і розуміємо цю роль, або точніше, якої інтерпретації цієї ролі чекають від нас ті, хто має владу управляти присвоєнням найменувань (в тим самим нашим розумінням). Працюючому за наймом протиставляється роботодавець, тобто той, хто дає людям роботу або службу. Даний конкретний термін підкреслює деякі аспекти цієї ролі, в той час як інші аспекти залишені на задньому плані. Той, хто купує працю чи наймач зрештою були б настільки ж адекватними іменуваннями. Однак ці ярлики зосереджували б увагу на зовсім інших аспектах даної ролі. Образ «жорстокого експлуататора, який купує працю робітників за максимально низькою ціною» справляє сильніше враження, ніж образ «милосердного підприємця, що дає людям засоби до існування». Людину, що взяла в руки зброю і використовує її, можна, в залежності від контексту і мети, представити як захисника інтересів народу, борця за справедливість, повстанця, народного месника чи ж бандита, злочинця, терориста, вбивцю.

Акт номінації, супроводжуваний у зв'язку з вибором мовних засобів деякими схвальними або несхвальними обертонами, – це улюблений пропагандистський прийом і зразок вищої витонченості в мистецтві брехні.

Безпорадність, що виникає у нас в результаті цього, і змусила, очевидно, політичних коментаторів зосередити свою увагу на брехні, поєднаній з номінацією. Генрі Стіл Коммаджер звинувачує адміністрацію Р. Ніксона в тому, що вона замінила Велику Брехню безліччю дрібніших обманів. «Псування мови – це спеціальна форма обману, яку нинішня адміністрація за допомогою своїх ставлеників на Медісон-авеню довела до високого рівня досконалості. Так, бомбардування стають «захисною реакцією», особливо точні бомбардування – «хірургічними ударами», концентраційні табори – «центрами умиротворення» або «таборами біженців»... Бомби, що лягли далеко від цілі, суть «перевитрачені боєприпаси», а якщо ці бомби накрыли селища на вашій же території, то це і є всього лише «вогонь по своїй території». Розбомблений будинок автоматично стає «військовим об'єктом» [Цит. по 2, с. 35]. Важливим софістичним прийомом, що часто використовується в інформаційно-психологічних війнах, є оперування метафорами. «Метафора – це не просто приналежність мови, тобто одних лише слів. Процеси людського мислення значною мірою метафоричні. Саме це ми маємо на увазі, коли говоримо, що понятійна система людини метафорично структурується і визначається. Метафори як лінгвістичні вирази можливі саме тому, що вони є в концептуальній системі людини» [10, с. 130]. Прикладом однієї з них є саме поняття «інформаційна війна». Боротьба різних інформаційних потоків і бойові

дії суть різні сутності – вербальний дискурс і збройний конфлікт. Але боротьба за вплив на свідомість має за допомогою інформації частково структурується, розуміється, обговорюється і здійснюється в термінах бойових дій. Поняття метафорично структурується, діяльність метафорично структурується і, отже, метафорично структурується мова. Використання висловів «атакувати позицію» являється для нас нормальним способом говорити про атаку на позицію опонента в суперечці. Наші загальноприйняті способи обговорення доводів ґрунтуються на метафорі, яку ми навряд чи коли усвідомлюємо. Метафора полягає не просто в використуваніх нами словах - вона в самому понятті інформаційного впливу.

Значна частина логічних помилок, а отже, і софізмів, пов'язана з порушенням законів мислення, особливо закону достатньої підстави. Помилка «після цього, отже, з причини цього» виникає тоді, коли просту послідовність подій у часі розглядають як події, пов'язані між собою причинно-наслідковим зв'язком.

Тут хотілось би звернути увагу на такий важливий аспект інформаційних воєн, як намагання формувати і змінювати історичну свідомість і історичну пам'ять народу, переконувати народ у його меншовартості, формувати цю історичну пам'ять відповідно до мети інших держав. За основну причину визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького іноді намагаються видати той факт, що у самого Б. Хмельницького поляками було відібрано хутір та викрадено кохану жінку. Так, наприклад, О. Бузина писав з цього приводу: «Якби поляки не відібрали у хазяйновитого Богдана його хутора з карасями та баби, ні за що б він не заступився за права співвітчизників» [3, с. 154]. Однак, як підкреслює відомий історик Ю. Джеджула, в історичних джерелах збереглася згадка про те, що видатний український просвітител, митрополит-філософ Петро Могила благословив Богдана Хмельницького на боротьбу за волю українського народу. Тривалий час ця згадка здавалася малоімовірною, позаяк тоді належало б визнати, що таємна підготовка до Визвольної війни велася задовго до її початку, адже Петро Могила помер у ніч на 1 січня 1647 року. Однак архівна знахідка українського пошуковця Юрія Мицика розвіяла ці сумніви. Було виявлено лист турецького султана до Богдана Хмельницького, датованого літом 1647 року, в якому повелитель Великої Порти дякував козакам за отримані відомості і обіцяв свою підтримку [5, с. 17]. Це – один з яскравих прикладів використання софістичної помилки «після цього, отже, з причини цього».

Часто експлуатується і такий софістичний прийом як «передбачення підстави», або, як ще його називають, «випередження підстави». Так у 2003 році представники США обґрунтовували необхідність введення коаліційних сил в Ірак. Вони говорили, не підтверджуючи свої слова фактами, про наявність у Саддама Хусейна зброї масового ураження. Природно, ніякої ядерної або бактеріологічної зброї в Іраку згодом не знайшли, але це було вже й не важливо – помилка *Petitio principii* (передбачення підстави) відкрила можливість для зміни авторитарного політичного режиму [9].

Досить розповсюдженим софістичним прийомом і в ідеологічній, міжпартійній боротьбі та інформаційно-психологічних війнах між окремими державами є «підміна тези». Замість того, щоб доводити свою власну правоту, у справжніх чи вигаданих гріхах вони звинувачують своїх супротивників. Такий прийом, як «від сказаного щодо частини до сказаного стосовно цілого» експлуатувався для створення певного негативного образу цілих народів раніше і використовується в даний час. Гітлерівська пропаганда, спекулюючи на негативних рисах діяльності чи моралі окремих представників єврейського народу, ці негативні риси приписувала всім представникам даної нації, забуваючи про відомих вчених, діячів культури, мистецтва та ін. В наш час нерідко представники арабського світу ототожнюються з терористами, негативні риси окремих злочинців поширюються на весь народ з метою викликати негативне ставлення до нього громадськості.

Ми живемо зараз в епоху швидких соціальних змін. Сьогодні людство вступило в фазу пошуку нових стратегій цивілізаційного розвитку, пошуку нових ціннісних орієнтирів, коли необхідним стає аналіз попередніх життєвих смислів, які спрямовували розвиток цивілізації. Софісти нашого часу стали куди більш винахідливими. Вони пішли набагато далі, взявши на озброєння передові технології піару і пропаганди. Головною рисою сучасного софізму стала маніпуляція громадською думкою.

«Це – та технологія, яка проникає в кожен будинок і від якої людина в принципі не може сховатися. Але вона може вивчити її інструменти і прийоми, а значить, створити свої «індивідуальні засоби захисту». Якщо ж знання про інструменти та прийоми маніпуляції свідомістю стане доступним для досить великого числа людей, то можливі і спільні акції опору або, спочатку, акції захисту проти маніпуляції» [7, с. 15].

Одним з основних напрямків захисту проти таких маніпуляцій є вдосконалення культури мислення широких верств населення, формування критичного мислення як вищого рівня логічної культури. Однак воно залишається переважно стихійним процесом, якому не приділяється належна увага. Сьогодні хвиля алогізму і ірраціоналізму заповонила нашу культуру. Незаперечним, на жаль, є факт падіння рівня культури мислення, раціонального міркування, вміння вести конструктивні діалоги, нездатність і небажання багатьох членів суспільства до критичного аналізу тих чи інших ситуацій, відсутність навичок послідовного і обґрунтованого викладу власних думок. Така догматичність мислення, абсолютна довіра до авторитету і пошуки цих авторитетів, справжніх чи уявних, є характерною рисою людини тоталітарного суспільства, готової виконувати точно і беззаперечно накази своїх лідерів. Це – атавізм тоталітарного менталітету.

Той факт, що в наш час багато говориться про культуру мовлення, культуру спілкування, харчування, одягу, політичну, правову культуру і таке ін., і при цьому таке поняття як «культура мислення», «логічна культура» зустрічаються лише при спілкуванні вузького кола фахівців, вже є логічним парадоксом. Адже в основі будь-якої культури лежить культура мислення, і саме її рівень визначає і рівень всіх інших «культур».

Логічна культура не є вродженою. Для її розвитку необхідно перш за все ознайомлення з основами логічної науки, що накопичила теоретично обґрунтовані методи і прийоми раціонального міркування та аргументації. Логіка сприяє становленню самосвідомості, інтелектуальному розвитку особистості, допомагає формуванню у неї наукового світогляду.

Звичайно, маніпулятори будуть винаходити нові інструменти і нові прийоми. Але це вже буде нелегка боротьба, а не придушення безбройного і беззахисного населення. І боротьба нікчемної меншості (яка хоча і володіє грошима і організацією) проти величезної маси творчо мислячих, винахідливих людей. Сам перехід до боротьби означатиме важливий поворот у долі не лише одного народу, а може бути, і всього людства [7, с. 316].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ :

1. Аристотель. О софистических опровержениях // Сочинения: в 4 т. – Т. 2: Пер. с древнегреч. – М.: Мысль, 1984. – С. 533–594.
2. Болинджер Д. Истина – проблема лингвистическая // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1987. – С. 23–44.
3. Бузина О. Тайная история Украины-Руси. – 7-е изд., испр. и доп. – К.: Арий, 2011. – 384 с.
4. Герасимова И. А. Имя, образ, понятие // Мысль и искусство аргументации. М.: Прогресс-Традиция, 2003 – С. 93–105.
5. Джеджула Ю. Таємна війна Богдана Хмельницького: Історико-документальна оповідь. – К.: Молодь, 1995. – 224 с.
6. Зелинский С. А. Информационно-психологическое воздействие на массовое сознание. Средства массовой коммуникации, информации и пропаганды – как проводник

манипулятивных методик воздействия на подсознание и моделирования поступков индивида и масс. – СПб.: Издательско-Торговый Дом «СКИФИЯ», 2008. – 407 с.

7. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. – М, 2007, – 864 с.

8. Краснопольская А. П. Софистическая аргументация: идеал и методы // Мысль. Ежегодник С.-Петербургского философского общества, 2006, №6, С. 121–132

9. Кулик А. 10 логических ошибок нашего времени // Зеркало недели. Украина, №42, 23 ноября 2012 .

10. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем, и понятия, которыми мы живем // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1987. – С. 126–170.

11. Павлютенкова М. Ю. Информационная война: реальная угроза или современный миф // Власть», 2001, №12, С. 19–23.

REFERENCES:

1. Aristotel'. O sofisticheskikh oproverzheniyakh [On sophistical refutations] // Sochineniya: v 4 t. – Т. 2: Per. s drevnegrech. – М.: Mysl', 1984. – S. 533–594.

2. Bolindzher D. Istina – problema lingvisticheskaya [Truth – the linguistic problem] // Yazyk i modelirovanie sotsial'nogo vzaimodeystviya. – М.: Progress, 1987. – S. 23–44.

3. Buzina O. Tainnaya istoriya Ukrainy-Rusi [The secret history of Ukraine-Rus]. – 7-e izd., ispr. i dop. – К.: Ariy, 2011. – 384 s.

4. Gerasimova I. A. Imya, obraz, ponyatie [Name, image, concept] // Mysl' i iskusstvo argumentatsii. М.: Progress-Traditsiya, 2003 – S. 93–105.

5. Dzhedzhala Yu. Taiemna viina Bohdana Khmelnytskoho: Istoryko-dokumentalna opovid [Secret war of Bohdan Khmelnytsky: Historical and documentary narration]. – К.: Molod, 1995. – 224 s.

6. Zelinskiy S. A. Informatsionno-psikhologicheskoe vozdeystvie na massovoe soznanie. Sredstva massovoy kommunikatsii, informatsii i propagandy – kak provodnik manipulyativnykh metodik vozdeystviya na podsoznanie i modelirovaniya postupkov individa i mass [Information-psychological influence on mass consciousness. Mass communication, information and propaganda – like conductor manipulative methods of influencing the subconscious and modeling of the actions of the individual and of the masses]. – СПб.: Izdatel'sko-Torgovyy Dom «SKIFIYA», 2008. – 407 s.

7. Kara-Murza S. G. Manipulyatsiya soznaniem [Manipulation of consciousness]. – М, 2007, – 864 s.

8. Krasnopol'skaya A. P. Sofisticheskaya argumentatsiya: ideal i metody [Sophistic argumentation: ideal and methods of] // Mysl'. Ezhegodnik S.-Peterburgskogo filosofskogo obshchestva, 2006, №6, S. 121–132

9. Kulik A. 10 logicheskikh oshibok nashego vremeni [10 logical fallacies of our time] // Zerkalo nedeli. Украина, №42, 23 noyabrya 2012 .

10. Lakoff Dzh., Dzhonson M. Metafory, kotorymi my zhivem, i ponyatiya, kotorymi my zhivem [Metaphors that we live in, and the notion that we live] // Yazyk i modelirovanie sotsial'nogo vzaimodeystviya. – М.: Progress, 1987. – S. 126–170.

11. Pavlyutenkova M. Yu. Informatsionnaya voyna: real'naya ugroza ili sovremennyy mif [Media war: a real threat or a modern myth] // Vlast'», 2001, №12, S. 19–23.

Бондарь Т. И., доцент, кандидат философских наук, доцент кафедры философии Киевского университета им. Бориса Гринченко (Киев, Украина), E-mail: polones_@mail.ru

Софистика в информационных войнах.

Аннотация. Принятая сегодня модель принципиально открытого общества способствует значительному увеличению объема информационных потоков. Межгосударственные, идеологические, политические конфликты протекают в информационном поле как борьба за влияние на массовое сознание. При этом используются различные манипулятивные методики, в частности софистика. Цель статьи – раскрыть основные софистические приемы и специфику их использования в информационных войнах для выработки конкретных мер противодействия. Одним из основных направлений защиты против таких манипуляций является совершенствование культуры мышления широких слоев населения.

Ключевые слова: информационная война, манипуляция, софистика, софизм, интеллектуальные технологии, убеждение, понятие, язык, номинация, метафора.

Bondar T., docent, PhD in philosophical sciences, associate professor of the Department of philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University (Kiev, Ukraine), E-mail: polones_@mail.ru

Sophistry in information wars.

Abstract. *The emergence of a single world information space and modern civilization dependent on the information component opens up the possibility of targeting the mass consciousness through information. Widespread information networks greatly enhances the power of information and weapons transfers interstate and ideological conflicts in the information field. Information warfare aimed at achieving sustainable results in the formation of public opinion manipulators in a given direction, laying the behavior patterns of the masses.*

Purpose of the article – to reveal the main sophistical methods and specific use in the information wars to develop specific means of combating technologies aimed at manipulating public opinion, beliefs, attitudes, and hence the actions of the masses.

Sophists our time become more inventive. They have adopted advanced technology PR and propaganda. The main feature of modern sophism was the manipulation of public opinion. One of the main protection against manipulation is to improve the culture of thinking of the general public.

Keywords: *information war, manipulation, chicanery, sophistry, intelligent technology, beliefs, concepts, language, nomination, metaphor.*

УДК 2:001.8

Бортнікова О. Г.,

кандидат філософських наук, доцент, докторант,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
(Київ, Україна), E-mail: bortnikova.olena@ukr.net

МАТРИЦЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

Анотація. *У статті проведено теоретико-методологічне обґрунтування принципу матричної рентабельності релігійного простору у контексті формування політичної нації та показано специфіку проектування абстрактних моделей міжконфесійних відносин суспільства як матриць цілісності.*

Ключові слова: *релігія, релігійний простір, міжконфесійні відносини, матриця результатів міжконфесійних взаємодій.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні Україна перебуває на відповідальному етапі державотворення, який значною мірою характерний до періоду конституювання національних держав та формування політичної нації. Важливим чинником для створення сприятливих умов є гармонізація міжконфесійних відносин в суспільстві. Тому існує необхідність розробки науково обґрунтованого шляху розвитку нашої держави. У цьому контексті актуалізується проблема розробки матриці релігійного простору, що базується на теоретичних засадах філософії, культурології, релігієзнавства, політології, психології, педагогіки, соціології, економіки. На базі часткових теоретичних розробок робиться загальний висновок, щодо окреслення напрямів і змісту міжконфесійної взаємодії в релігійно-політичному просторі України, взаємозв'язок з основними соціальними інститутами, які беруть участь у вирішенні завдань формування політичної нації, що покликані сприяти створенню партнерського середовища, яке надає можливості для реального зростання і розвитку.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні науковці А. Арістова, М. Бабій, В. Бондаренко, О. Бучма, В. Єленський, С. Здіорук, В. Климов, В. Лубський, А. Коллодний, М. Новиченко, О. Саган, Е. Харьковщенко, Л. Филипович, А. Юраш, З. Швед, П. Яроцький та ін. розробляють практичні аспекти релігійного життя, зокрема стан державно-церковних відносин та міжконфесійної взаємодії, їхні